

TÜRÜK

2021, Yıl/Year: 9, Sayı/Issue:24, ISSN: 2147-8872

TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi

TURUK International Language, Literature and Folklore Researches Journal

Geliş Tarihi / Date of Received: 17.02.2021

Kabul Tarihi / Date of Accepted: 22.03.2021

Sayfa / Page: 186-203

Research Article / Araştırma Makalesi

Yazar / Writer:

 Saba Özdemir

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı Doktora Öğrencisi

ozdemirsaba@gmail.com

OSMANLI GELİNİNİN ÇEYİZİ

Öz

Kültür, canlı bir organizma hâlinde nesilden nesle aktarılmıştır. Çeşitli kültür öğeleri, kuşaktan kuşağa aktarılırken değişimlere uğramış, bir kısım kültür öğeleri ise değişmeden günümüze kadar ulaşmıştır. Çeyiz de Türk toplumlarında evlenme kültürünün bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadır. Yöreden yöreye değişen çeyiz kültürünün temelleri, İslamiyet'ten önceye dek dayanmaktadır. Ailenin sosyal ve ekonomik durumuna göre biçimlenen çeyiz geleneği, Osmanlı Devleti'nde de sosyal hayatın bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde hâlâ devam eden gelenek, yöreden yöreye değişmekle birlikte genellikle mutfak eşyaları ve mefruşattan oluşmaktadır. Geçmişten günümüze dek uzanan çizgide çeyizin sürekliliğini ile değişimi görmek ve Osmanlı Devleti'nde çeyizin içeriğini belirlemek amacıyla, İstanbul Kadı Sicillerinde yaptığımız tarama sonucunda, cihaz kelimesinin yer aldığı 58 hüküm tespit ettik. Bu hükümlerden, en eskisi 1518-1521 Üsküdar Mahkemesine; en yenisi ise 1825-1827 Mahmudpaşa Mahkemesine aittir. Bu hükümler neticesinde, Osmanlı Devleti'nde çeyizlerin içeriğine dair bilgiler elde ettik. Makalemizde çeyizlerin içeriğinde yer alanlar, kategorilere ayrılarak incelenmiştir. Buna göre; akçe/para, ev/bahçe/bağ/arsa ve eşyalar olmak üzere üç ana kategori bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çeyiz, mefruşat, kumaşlar, Osmanlı Devleti, İstanbul Kadı Sicilleri.

OTTOMAN BRIDE'S DOWRY

Abstract

Culture, as a living organism, has been passed down from generation to generation. Various cultural elements have undergone changes while being transferred from generation to generation, and some cultural elements have survived unchanged until today. Dowry appears as a part of the marriage culture in Turkish societies. The foundations of the dowry culture, which changes from region to region, date back to pre-Islamic. The dowry tradition shaped according to the social and economic status of the family appears as a part of the social life in the Ottoman Empire. The tradition, which continues today, varies from region to region, but generally consists of kitchen utensils and furnishings. In order to see the continuity and the change of the dowry in the line extending from the past to the present, and to determine the content of the dowry in the Ottoman Empire, we have found 58 provisions in which 'dowry' is included as a result of our scanning in the Istanbul Kadi Registers. The oldest of these provisions is the 1518-1521 Üsküdar Court; the newest one belongs to the 1825-1827 Mahmudpaşa Court. As a result of these provisions, we have obtained information about the content of dowries in the Ottoman Empire. In this article, the contents of the dowry are analyzed by categorizing. According to this; there are three main categories: Coin/money, house/garden/vineyard/land and goods.

Keywords: Dowry, furnishings, fabrics, Ottoman Empire, Istanbul Kadi Registers.

Giriş

Çeyiz, gelinin evlilik ile yeni kurulan ailenin evine baba evinden getirdiği her türlü mala verilen isimdir. Bahaeddin Ögel (2001: 263), çeyizin tanımını şu şekilde ifade etmiştir: “Baba malından, kıza düşen pay.” Arapça’da “yolcunun, gelinin ve sefere çıkacak ordunun ihtiyaç duyacağı eşya, gıda maddesi, silâh vb. malzemeler” (Abdülazîm Mahmûd, 1993) anlamlarına gelmektedir. Türkçe’ye ‘cihâz’ olarak geçen kelimenin günümüzdeki kullanımı ‘çeyiz’dir. Çeyiz şehirde veya köyde yaşayan kadınların duygularını, sanatlarını, hayata bakış açılarını yansıtmaktadır. Yapıldığı yörenin geçmişten günümüze kültürünü yansıtır. Genellikle el emeği olarak yapılmış ya da satın alınmış; kilim, halı, bez, dokuma, kumaş, örgü ve işleme, giyim, mutfak eşyaları, yatak odası eşyaları, banyo eşyalarından oluşan eşyalara çeyiz denilmiştir. Büyük bir özen ve beceri ile hazırlanan bu tekstil ürünleri, çeyizin aslını meydana getirmiştir. (Kademoğlu, 1999: 31)

Çeyiz, geçmişten günümüze dek evlenme şansının artmasında bir araç olarak görülmüştür. Ailelerin maddi gücünü temsil etmiştir. Zaman zaman devletler arası antlaşmalar neticesinde ülke sınırlarını bile belirlemiştir.

İslam hukukuna göre gelinin çeyiz hazırlama mecburiyeti bulunmamaktadır. Çeşitli İslam toplumlarında çeyiz, sosyal ve kültürel yapının bir ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Türk devletlerinde ise babanın kızına karşı bir yükümlülüğü olarak görülmüştür (Ögel, 2001: 264).

Çünkü Türk kültüründe aile, temel unsur olarak; evlenmek ise insanın önemli geçiş dönemlerinden biri olarak nitelendirilmiştir. Çeyiz, yeni kurulan aileyi maddi olarak destelemiştir.

Hunlar çeyize keçe ve deriden kaftan, çizme, yün, börk, kilim, heybe, yaygı ve çeşitli örtüler, çul, keçe, namazlık, minder, sofrası, ton, kömlek, kaftan, kürk, börk, aplike işlemeli yün ve keçe elbiseler, sarkıntılı meşin kemer, edik ve sokman gibi eşyalar koymuşlardır. (Kademoğlu, 1999: 57).

Selçuklu Devletinde çeyiz, bugün de olduğu gibi yörelere göre farklılık göstermiştir. Fakat genel itibari ile el işlemleri, nakış, dantel, mutfak eşyaları vb. ürünler, çeyizi oluşturmuştur. Selçuklu Sultanı Melikşah, kızı Mehmelek Hatun için hazırlattığı çeyizde atlas, diba ve ipekli kumaşlar, Orta Asya Türk üsluplarının hâkim olduğu kıymetli dokumalar, Oğuz Türklerinin geleneksel halı, kilim, keçe, pamuklu bez, keten vb. dokumalar bulunmaktaydı.

Osmanlı Devleti'nde Yavuz Sultan Selim devrine kadar sultanlar, çevre beyliklerin veya önemli kişilerin kızları ile evlenmiştir. Bu evlilikler neticesinde çeyiz olarak toprak parçası alınmış, Osmanlı topraklarına katılmıştır. Bu evliliklerden en dikkat çekenini I. Murat'ın oğlu Yıldırım Bayezid'in, Germiyanoglularından Devlet Hatun ile evlenmesi neticesinde çeyiz olarak büyük toprak parçası almasıdır. Osmanlı sultanlarının kızları evlendiğinde ise hiçbir Osmanlı toprağını çeyiz olarak verilmemiştir.

Osmanlı Devleti'nde evlenecek kişilerin aileleri anlaşarak karara varırsa sonuç, çeyiz defterine yazılırdı. Bu defter, bir nevi evlilik sözleşmesi sayılırdı. Bu defterin yazılması, karşılıklı olarak tarafların anlaşması anlamına gelirdi (Karakoç, 2020: 73).

Osmanlı Devleti'nde çeyiz, aynı zamanda ailenin ekonomik gücünün de göstergesiydi. Bugün de çeşitli yörelerde devam eden "çeyiz yazma/bakma" geleneği gereğince gelinin çeyizi, bir müddet gelinin odasında sergilenirdi. Bu çeyizler sergilenerek gelin adayının ne kadar hamarat ve yetenekli olduğu kanıtlanmış olurdu (Koç Keskin, 2018: 247). Osmanlı saray düğünlerinde de çeyizler, arabalara yüklenerek halka gösterilirdi. Padişahlar, kızlarının çeyizini damadın mevkiine göre kıymetli taşlar ile çeşitli eşyalardan oluştururdu (Nutku, 1993).

Makalemizde Osmanlı Devleti'nde çeyizin içeriğine dair bilgi verilecektir. Bu amaçla İstanbul Kadı Sicillerinden yararlanılmıştır. İstanbul Kadı Sicillerinde cihaz/çeyiz kelimesinin bulunduğu 58 hüküm vardır. Bu kayıtlar; Galata Mahkemesi, Üsküdar Mahkemesi, Bab Mahkemesi, Evkaf-ı Hümayûn Müfettişliği, Eyüp Mahkemesi, Hasköy Mahkemesi, İstanbul Mahkemesi, Mahmudpaşa Mahkemesi, Rumeli Sadâreti Mahkemesi, Kısmet-i Askeriyye Mahkemesi, Adalar Mahkemesi ve Beşiktaş Mahkemesine aittir. İsmi geçen mahkemelerin sicillerinden elde ettiğimiz veriler ile 1518 ve 1827 yılları arasındaki üç yüzyıllık zaman diliminde Osmanlı Devleti'nde gelinlere çeyiz olarak verilen mallar tespit edilmiştir. Bu tespitler; ev/arsa, akçe/para ve eşyalar olmak üzere üç ana kategoride incelenmiştir. Eşyalar kategorisi; mücevherler, kıyafetler, mutfak eşyaları, mefruşat, kumaşlar ve diğer eşyalar olmak üzere alt kategorilere ayrılmıştır.

İSTANBUL KADI SİCİLLERİNE GÖRE OSMANLI GELİNİNİN ÇEYİZİ

1. Akçe/Para

İstanbul Kadı Sicillerinde çeyizden bahsedilen maddelerin bir kısmında, adı geçen ailenin kız evladına çeyiz yapmak üzere karşı taraftan para aldığı tespit edilmiştir. Bu para, doğrudan kıza verilmemiş, çeyiz malzemeleri almak üzere kızın ailesi tarafından alınmıştır.

Çeyizlerde davalı/davacıya verilen paralar; akçe, gurus/kuruş, riyâlî kuruş, cevherî kuruş, İstefan altını ifadeleri ile yer almıştır. Osmanlı Devleti'nde kuruluştan 1479'a kadar gümüş akçeye dayalı tek madeni para sistemi işlemiştir. 1479'da altın sikkeler bastırılmış, 16.yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren altın, gümüş ve bakır paralar kullanılmaya başlanmıştır. Sicillerde bahsedilen akçelerin, bahsettiğimiz çeşitlerden hangi grupta olduğu belirtilmemiştir.

Akçe, Osmanlı Devleti'nin kullandığı ilk gümüş para birimi ve sikkesidir. Başlangıçta sadece gümüş para için kullanılsa da diğer yüzyıllardan genel olarak "para" kelimesinin karşılığı olmuştur. Akçe basımına yönelik fermanlarda, bunların saf gümüşten oluşmasının gerekliliğinden bahsedilse de 17. yüzyıldan itibaren akçelerde, yüzde on oranında bakır bulunduğu görülmüştür (Sahillioğlu, 1989).

1640'lardan sonra Osman darphâneleri kapanmaya başlamıştır. Böylece akçe, bir ödeme aracı olmaktan çıkarak yalnızca hesaplama birimi konumuna gelmiştir. Böyle bir dönemde Osmanlı Devleti'nde ödeme aracı olarak Avrupa sikkeleri ve gümüş kuruşları kullanılmaya başlanmıştır. III. Ahmed (1703-1730) döneminden itibaren Avrupa'ya ait esedî kuruşların standardı örnek alınarak Osmanlı Devleti'ne ait ilk kuruşlar basılmıştır. 18. yüzyıl başlarında gümüş kuruşlara daha değersiz madenlerin karıştırılması ve enflasyon nedeniyle kuruşun satın alım gücü zayıflamıştır (Pamuk, 2002).

Riyal kuruş, İspanyolların kullandığı bir para birimidir. İçeriğinde gümüş bulunan bu para, 16. yüzyılın sonu ile 17. yüzyılın başlarında Avrupa'dan Asya'ya yayılmış ve yaygın olarak kullanılan bir para birimi olmuştur.

İstanbul Kadı Sicillerinde çeyiz için ayrılan akçeler ve kuruşlar şu şekildedir:

- Ali b. Mestan'ın kaynanası Alafine'den alacağı olduğu:
(...) **dört yüz akçe** aldım (...) kızıma **çeyiz** ettim. (...)¹
- Yani Kakuli b. Franko'nun, Dimitri b. Eflahoz'un kızı ile evlenmek için verdiği iddia ettiği para ve eşyayı geri istediği:
(...) **iki bin akçe** ve bir maşraba almadım ve kızıma **çeyiz** etmedim (...)²
- Bursalı Yörük Halil'in vârisleri arasında çıkan anlaşmazlığın sulhla sonuçlandığı:
(...) Âişe ve kız karındaşımız müteveffât Zeyneb nâm hatunların terekelerinden (...) **dört yüz gurus nakd akçesini** ketm ve ihfâ eyledi (...)³
- Ümmügülsüm'ün mallarına müdahale edilmemesine dair elinde emr-i âli olduğuna dair terkin edilmiş kayıt:
(...) merkûme Emine'ye **cihâz** olmak üzere **nakid yetmiş bir gurus** (...)⁴

¹ Üsküdar Mahkemesi 17 Numaralı Sicil (H.956-963/ M.1549-1556) cilt: 6, sayfa: 150 Hüküm no: 272 Orijinal metin no: [28b-3]

² Üsküdar Mahkemesi 17 Numaralı Sicil (H.956-963/ M.1549-1556) cilt: 6, sayfa: 230 Hüküm no: 530 Orijinal metin no: [52b-2]

³ Bab Mahkemesi 151 Numaralı Sicil (H. 1143-1144 / M. 1731) cilt: 66, sayfa: 186 Hüküm no: 174 Orijinal metin no: [43b-1]

- e. Vefat eden Mosi adlı Yahudinin zevcesi Esterapola bt. Yasef'in mirastan payına düşeni ve mehir alacaklarını tahsil ettiği:
 (...) Kendiye isâbet eden yedi bin dört yüz akçe hakkını ve hâlik-i mezbûr zimmetinde [66] ma'kûdun aleyh mehr-i müeccel ve mu'accelinden **yirmi bin akçelik cihâz** ta'bir olunur.(...)⁵
- f. Hüseyin Bey b. Abdullah'ın terekesinin muhasebesi:
 (...) **akçe 41 yekûn 5000** Mezbûre Âişe'nin fakîre bâkire kızı Kerîme'nin **cihâzı** için anasına teslim esedî (...)⁶
- g. Kapıcılardan Hasan Bey b. Perviz'in küçük kızı Ümmühâni'nin, eski vasîsi Saliha Hâtun ve Hacı Mehmed b. Hamza'da olan alacaklarının tahsil edildiği:
 (...) sagîrenin **cihâzı için** mezbûr el-Hâc Mehmed yedinde olan meblağ-ı mezbûrdan **yüz riyâlî kuruşa bir cevherî kuruş ve altmış altı kuruş ve rub' kuruşa bir cevherî İstefan altını sekiz buçuk riyâlî kuruş** (...)⁷
- h. Nikola v. Sarafil'in evini iki adet bağı ve bazı eşyalarını oğluna sattığı:
 (...) meblağ-ı mezkûr **dört yüz kırk guruşu** oğlum müşteri-i merkûm, kızım Visaye'nin emrim ile **cihâzına** sarf ve istihlâk eyledi. (...)⁸
- i. Canfeda Hatun'un, kızına ait miras payını Piyâle Bey'den teslim aldığı:
 (...) meblağ-ı merkûm **otuz beş bin akçeyi** vesâyetim hasebiyle bi't-tamâm ve'l-kemâl alıp kızım mezbûre Kerime'nin **cihâzına** harc ve sarf eyledim (...)⁹

2. Ev/ Bahçe/ Bağ/Arsa

İstanbul Kadı Sicillerinde cihaz/çeyiz için kız evlatlara ev, bahçe ve arsa verildiği de görülmektedir:

- a. Memi Paşa b. Abdülmennân'ın vârisleri arasında taksim edilen terekesi:
 (...) ve kızın **cihâz** [çeyiz] maslahatı için **evlerde hissesi** ibkâ olunmayıp (...)¹⁰
- b. Şahbaz bt. Abdullah'ın el koyduğu evin, Fâtıma bt. Abdi'nin kızı Âişe'ye **çeyiz** olarak verdiği ev olduğu ve Şahbaz'dan alınarak Âişe'ye verilmesi:
 (...) mahalle-i mezbûrda vâki' bir taraftan Hacı İbrahim vakfı ve bir taraftan tarîk-i âm ve iki taraftan benim **mülküm ile mahdûd nîm sofalı bir bâb tahtânî oda ve bir su kuyusu ve bahçe ve kenfi müstemil menziline cihâz olmak üzere** bana hibe ve fâriğan ani'ş-şevâgil teslim edip (...)¹¹
- c. Bursalı Yörük Halil'in vârisleri arasında çıkan anlaşmazlığın sulhla sonuçlandırıldığı:
 (...) Âişe ve kız karındaşımız müteveffât Zeyneb nâm hatunların terekelerinden (...) **bağ ve bahçe ve kârhâne** (...)¹²
- d. Tulayına bt. Yani'nin, yerini Yani'den satın aldığı:
 (...) işbu müşârün-ileyhâ Kirana bt. Felahaton'un baba[sı] Felahaton'un **mülkü** idi, ammâ nısfî işbu Kirana'ye **çeyiz** verdi(...)¹³

⁴ Bab Mahkemesi 172 Numaralı Sicil (H. 1152-1153 / M. 1740) cilt: 69, sayfa: 529 Hüküm no: 713 Orijinal metin no: [82a-1]

⁵ Hasköy Mahkemesi 5 Numaralı Sicil (H. 1020-1053/M.1612-1643) cilt: 23, sayfa: 121 Hüküm no: 104 Orijinal metin no: [65-2]

⁶ Galata Mahkemesi 114 Numaralı Sicil (H. 1083-1085 / M. 1672-1674) cilt: 54, sayfa: 180 Hüküm no: 96 Orijinal metin no: [23b-1]

⁷ Rumeli Sadareti Mahkemesi 80 Numaralı Sicil (H. 1057-1059/M. 1647-1649) cilt: 15, sayfa: 159 Hüküm no: 161 Orijinal metin no: [38a-2]

⁸ Adalar Mahkemesi 1 Numaralı Sicil (H. 1178-1184 / M. 1764-1771) cilt: 75, sayfa: 88 Hüküm no: 89 Orijinal metin no: [18b-3]

⁹ Galata Mahkemesi 20 Numaralı Sicil (H. 1005 - 1007 / M. 1596 - 1599) cilt: 35, sayfa: 271 Hüküm no: 338 Orijinal metin no: [49b-3]

¹⁰ Galata Mahkemesi 46 Numaralı Sicil (H. 1024 - 1029 / M. 1615 - 1620) cilt: 38, sayfa: 144 Hüküm no: 141 Orijinal metin no: [52b-1]

¹¹ Bab Mahkemesi 3 Numaralı Sicil (H. 1077 / M. 1666 - 1667) cilt: 17, sayfa: 443 Hüküm no: 529 Orijinal metin no: [69b-4]

¹² Bab Mahkemesi 151 Numaralı Sicil (H. 1143-1144 / M. 1731) cilt: 66, sayfa: 186 Hüküm no: 174 Orijinal metin no: [43b-1]

- e. Yani'nin terekesi zannedilen bağın İstemad'ın **çeyizi** olduğu: (...)
Yani b. Pula ve Yahya b. Avraham zikir olunan **bağı** Çengel nâm karyede üvey anası olan İstemad'a nâm hâtun[a] **cihaz** deyû vermiştir, ¹⁴
- f. Kosta b. Yani'nin aleyhine dava açtığı Pavli b. Dimitri tarafından değnekli saldırıya uğradığı: (...)
etdikde bundan akdem bana **cihâzlık deyu bir evlek yer** vermişdi ¹⁵

3. Eşyalar

3.1. Mücevherler/Takılar

İstanbul Kadı Sicillerinde kız evlatların çeyizi için ayrılmış olan takılar; küpe, kuşak, sorguç, enselik, bilezik ve yüzüktür. İsmi geçen küpeler; lal, zümrüt, yakut, inci ve altından yapılmıştır. Bu değerli küpelerden çeyiz olarak en fazla yer alan, inci küpedir. Çeyizlerdeki mücevherlerden bahseden sicillerin neredeyse hepsinde gümüş (sîm) kuşak yer almaktadır. Bir sicilde ise sadece “mücevher kuşak” şeklinde yer verilmiştir. Gümüş kuşaklar dışında altın ve incili kuşakların yer aldığı da görülmektedir. Üç hükümde çeyiz olarak altın bilezik verildiği de görülmektedir. Ayrıca sicillerde çeyiz olarak verilen bir sorguç, bir inci enselik ve bir gümüş yüzük de tespit edilmiştir.

Çeyizlerde en çok kullanılan “ayaklı küpe” ifadeleri, sallantılı küpeleri ifade etmektedir. Bu küpeler, damla biçiminde inci, zümrüt, yakut, elmas gibi taşlardan oluşmaktadır. İki sallantılı olanlara “pay-ı çift”, üç sallantılı olanlara ise “uçayaklı” denilmiştir. Hem halk hem de saray tarafından oldukça kullanılmıştır. (Çişiç, 2013: 74)

Sorguç, başlıkların alın bölümüne takılan, içinde güzel tüylerin de yer aldığı, değerli taşlarla benzemiş huni biçiminde bir süstür. Enselik de yine sorguç gibi Osmanlı kadın baş süsleri arasında en önemlilerinden biridir. Çeyizlerde sorguçların yer aldığı görülmektedir.

İstanbul Kadı Sicillerinde çeyiz olarak kız evlatlara verilen mücevher ve takılar şu şekildedir:

- a. Ümmühani bt. el-Hâc Ali Efendi'nin, süs ve ev eşyalarını kızı Meryem bt. el-Hâc Hasan'a hibe ettiği: (...)
eşyâ-i memlûkemden **üçer ayaklı bir çift la'li küpe** ve **birer ayaklı bir çift yâkut küpe** ve üç yüz akçe dirhem gümüşden [138a] **masnû' iki sîm raht kuşak** ve **bir mücevher kuşak** ve (...) ve **bir sorguç** ve **bir inci enselik** ve on beş miskâl **altından masnû' bir ön kuşak** ve yetmiş miskâl **altından masnû' bir çift bilezik**¹⁶
- b. Emine bt. Veli'nin, annesi Hacı Timurhan bt. Abdullah'tan talep ettiği eşya davasında sulh olduğu: (...)
ve **bir sâde sîm ön kuşağı** üzerlerinde sulh eylediklerinde (...)¹⁷
- c. Fâtıma bt. Mustafa ile kızı Ayşe bt. Ali arasındaki emanet eşya ve veraset hissesi davasında birbirlerinin zimmetlerini ibra ettikleri: (...)
bir incili kuşak (...) **bir çift bilezik** ve **bir çift zümrüd küpe** ve **bir inci küpe** (...) ve **bir sim kebîr kuşak**¹⁸
- d. Ayşe bt. Abdullah Efendi'nin babasından intikal eden eşya ve parasını vasisi Şa'ban Efendi b. Mehmed'den teslim alıp zimmetini ibra ettiği: (...)
ve **yedişer ayaklı bir çift incili küpe**¹⁹

¹³ Üsküdar Mahkemesi 17 Numaralı Sicil (H.956-963/ M.1549-1556) cilt: 6, sayfa: 208 Hüküm no: 461 Orijinal metin no: [46a-4]

¹⁴ Üsküdar Mahkemesi 17 Numaralı Sicil (H.956-963/ M.1549-1556) cilt: 6, sayfa: 333 Hüküm no: 819 Orijinal metin no: [86b-5]

¹⁵ Beşiktaş Mahkemesi 2 Numaralı Sicil (H. 966-968 / M. 1558-1561) cilt: 42, sayfa: 290 Hüküm no: 604 Orijinal metin no: [79b-3]

¹⁶ Bab Mahkemesi 3 Numaralı Sicil (H. 1077 / M. 1666 - 1667) cilt: 17, sayfa: 872 Hüküm no: 1140 Orijinal metin no: [137b-3]

¹⁷ Bab Mahkemesi 54 Numaralı Sicil (H. 1102 / M. 1691) cilt: 20, sayfa: 332 Hüküm no: 399 Orijinal metin no: [69a-2]

¹⁸ Bab Mahkemesi 92 Numaralı Sicil (H. 1120-1121 / M. 1709) cilt: 60, sayfa: 336 Hüküm no: 360 Orijinal metin no: [49a-3]

- e. Bursalı Yörük Halil'in vârisleri arasında çıkan anlaşmazlığın sulhla sonuçlandığı:
(...) **üç incili sîm kuşak ve bir çift altın bilezik ve bir çift incili altın küpe**²⁰
- f. Ümmügülsüm'ün mallarına müdahale edilmemesine dair elinde emr-i âlî olduğuna dair terkin edilmiş kayıt:
(...) merkûme Emine'ye cihâz olmak üzere nakid yetmiş bir guruş ile beş yüz guruş kıymetli on altı miskâl **bir çift altın bilezik ve beşer ayaklı bir çift altın zümrüd küpe ve iki incili kuşak ve iki sîm kuşak**²¹
- g. Benar bt. Vartan'ın boşandığı kocası Haremeyn Evkafı reayasından Haçik v. Mogumşah'dan çeyizlerini alması:
(...) cihâz nâmına verdiğim **bir sîm kemer kuşak (...) bir sîm yüzük**²²
- h. Vefat eden Sâliha bt. Abdullah'ın kızı Fâtıma ile oğlu Süleyman arasındaki miras anlaşmazlığının halli:
(...) elli dirhem **bir sîm kuşak dokuz ayaklı bir çift inci küpe**²³
- i. Kapıcılardan Hasan Bey b. Perviz'in küçük kızı Ümmühâni'nin, eski vasîsi Saliha Hâtun ve Hacı Mehmed b. Hamza'da olan alacaklarının tahsil edildiği:
(...) sagîrenin cihâzı için mezbûr el-Hâc Mehmed yesinde olan meblağ-ı mezbûrdan (...) rub' kuruşa **bir çift altın bilezik** ve otuz dört kuruşa **on bir miskâl inci** iştirâ eyleyip²⁴

3.2. Kıyafetler

İstanbul Kadı Sicillerinde, çeyiz olarak verilen çeşitli kıyafetler yer almaktadır. Bunlar; kaftan, entari, tarbuş, mintan, uçkur, don, tülbent, gömlek, serpuş, esvâb ve zıbındır.

Kaftan; boyu diz kapağı, ayak bilekleri ya da yere kadar uzanan, önü açık, süslü ve nakışlı bir üst kıyafetidir. Türklerin en eski üst giyimlerinden biridir. Kişinin gelir durumuna göre basit ya da kıymetli kumaşlardan yapılırdı. Kadınlar nakışlı ve süslü kaftanlar giyerken erkekler, kadınlara göre daha sade kaftanlar giyerlerdi. Dede Korkut Hikâyelerinde nişanlanan kızlara kırmızı kaftan gönderildiği yazmaktadır (Gökyay, 2000: 17). Selçuklu ve Abbâsî hanedanları arasında akrabalık kurulurken yollanan çeyizin içerisinde mücevherli ipek kaftanlar bulunmaktaydı (Sevim, 2005: 10). Kaftanın diğer Türk devletlerinde olduğu gibi Osmanlı Devleti'nde de kullanımı yaygındır. Kesimi gelenekselleşmiş ve yüzyıllarca nerdeyse aynı şeklini korumuştur. II. Mahmut devrinden itibaren kaftan kullanımı eskisi kadar rağbet görmemiştir. Bu dönemden itibaren Osmanlı padişahlarının da resmî kıyafeti olmaktan çıkmıştır. İstanbul Kadı Sicillerinden elde ettiğimiz bulgular neticesinde Osmanlı Devleti'nde kız evlatların çeyizlerine kaftan koyulmasının yaygın olduğu tespit edilmiştir.

Entari (Anterî), en eski Türk giysilerinden biridir. Yakasız, V ya da U yakalı, yanlardan yırtmaçlı, boyu diz kapağı ile ayak bileği arasında değişen, bir çeşit elbisedir. Günümüzde tek parçalı kadın kıyafeti için entari kelimesi kullanılmaktadır. Ancak Osmanlı Devleti'nde entari, bir

¹⁹ Bab Mahkemesi 92 Numaralı Sicil (H. 1120-1121 / M. 1709) cilt: 60, sayfa: 349 Hüküm no: 377 Orijinal metin no: [51b-3]

²⁰ Bab Mahkemesi 151 Numaralı Sicil (H. 1143-1144 / M. 1731) cilt: 66, sayfa: 186 Hüküm no: 174 Orijinal metin no: [43b-1]

²¹ Bab Mahkemesi 172 Numaralı Sicil (H. 1152-1153 / M. 1740) cilt: 69, sayfa: 529 Hüküm no: 713 Orijinal metin no: [82a-1]

²² Evkaf-ı Hümayûn Müfettişliği 1 Numaralı Sicil (H. 1016-1035 / M. 1608-1626) cilt: 45, sayfa: 613 Hüküm no: 555 Orijinal metin no: [179M/a-1]

²³ İstanbul Mahkemesi 22 Numaralı Sicil (H. 1107-1108 / M. 1695-1697) cilt: 57, sayfa: 303 Hüküm no: 201 Orijinal metin no: [67b-1]

²⁴ Rumeli Sadareti Mahkemesi 80 Numaralı Sicil (H. 1057-1059/M. 1647-1649) cilt: 15, sayfa: 159 Hüküm no: 161 Orijinal metin no: [38a-2]

giysi olarak hem erkek giyiminde hem de kadın giyiminde kullanılmaktaydı. Genellikle evde giyime uygun, rahat, bol ve uzun bir kıyafetti. İstanbul Kadı Sicillerinden elde ettiğimiz bulgular neticesinde Osmanlı Devleti'nde kız evlatların çeyizlerine koyulan entari iki hükümde tespit edilmiştir.

Tarbuş (fes), kırmızı çuha kumaştan yapılan, silindir şeklinde, püsküllü bir başlıktır. Genellikle İslam ülkelerinde kullanılmıştır. Fes, Osmanlı Devleti'nde II. Mahmut devrinde kullanılması zorunlu kılınmış ve 1925'te kullanımını kaldırılmış bir baş kıyafetidir. İstanbul Kadı Sicillerinde çeyiz olarak tarbuşun verilmesine bir hükümde rastlanılmıştır. Ayrıca serpuş(başlık) olarak bir hükümde yer almaktadır.

Gömlek (Mintan), Osmanlı Devleti'nde kullanılan erkek üst kıyafetlerinden biridir. Çorbacı, Doğanacı, Tulumbacı, Lağımçı gibi ocakların resmî kıyafetlerinde kullanılmıştır. İstanbul Kadı Sicillerinden dört tanesinde çeyiz olarak gömleğin verildiği tespit edilmiştir.

İstanbul Kadı Sicillerinde tülbent, zıbın, don, uçkurun da çeyiz olarak kız evlatlarına verildiği tespit edilmiştir. Günümüzde de yemeni, tülbent gibi baş örtüleri, iç giyim ve ev kıyafetlerinin kız evlatların çeyizine koyulması yaygındır.

İstanbul Kadı Sicillerinde çeyiz olarak kız evlatlara verilen kıyafetler şu şekildedir:

- Ümmühani bt. el-Hâc Ali Efendi'nin, süs ve ev eşyalarını kızı Meryem bt. el-Hâc Hasan'a hibe ettiği: (...) ve **beş aded atlas kaftan** ve **bir dîbâ kaftan** ve **üç atlas entari**²⁵
- Emine bt. Veli'nin, annesi Hacı Timurhan bt. Abdullah'tan talep ettiği eşya davasında sulh olduğu: (...) ve **bir el sandal kaftan** ve **bir kadife tarbuş** ve **bir alaca mintan** ve **dört uçkur** ve **bir don** (...) **bir anteri** (...) **hatâyî kaftan** ve (...) **entari** ve **bir uçkur** ve **bir dülbend örtüsü** (...) üzerlerinde sulh eylediklerinde²⁶
- Fâtıma bt. Mustafa ile kızı Ayşe bt. Ali arasındaki emanet eşya ve veraset hissesi davasında birbirlerinin zimmetlerini ibra ettikleri: (...) ve **beş gömlek** ve **iki uçkur** (...) ²⁷
- Ayşe bt. Abdullah Efendi'nin babasından intikal eden eşya ve parasını vasisi Şa'ban Efendi b. Mehmed'den teslim alıp zimmetini ibra ettiği: (...) **bir incili serpuş** benim için cihâz olmak üzere iştirâ edip (...) ²⁸
- Bursalı Yörük Halil'in vârisleri arasında çıkan anlaşmazlığın sulhla sonuçlandığı: (...) ve dörder kat cihâz **esvâbı** (...) ²⁹
- Benar bt. Vartan'ın boşandığı kocası Haremeyn Evkafı reayasından Haçik v. Mogumşah'dan çeyizlerini alması: (...) **bir beyâz atlas kaftan** ve **bir kırmızı bogasi zıbın** ve **üç gömlek** (...) ³⁰
- Vefat eden Sâliha bt. Abdullah'ın kızı Fâtıma ile oğlu Süleyman arasındaki miras anlaşmazlığının halli:

²⁵ Bab Mahkemesi 3 Numaralı Sicil (H. 1077 / M. 1666 - 1667) cilt: 17, sayfa: 872 Hüküm no: 1140 Orijinal metin no: [137b-3]

²⁶ Bab Mahkemesi 54 Numaralı Sicil (H. 1102 / M. 1691) cilt: 20, sayfa: 332 Hüküm no: 399 Orijinal metin no: [69a-2]

²⁷ Bab Mahkemesi 92 Numaralı Sicil (H. 1120-1121 / M. 1709) cilt: 60, sayfa: 336 Hüküm no: 360 Orijinal metin no: [49a-3]

²⁸ Bab Mahkemesi 92 Numaralı Sicil (H. 1120-1121 / M. 1709) cilt: 60, sayfa: 349 Hüküm no: 377 Orijinal metin no: [51b-3]

²⁹ Bab Mahkemesi 151 Numaralı Sicil (H. 1143-1144 / M. 1731) cilt: 66, sayfa: 186 Hüküm no: 174 Orijinal metin no: [43b-1]

³⁰ Evkaf-ı Hümayûn Müfettişliği 1 Numaralı Sicil (H. 1016-1035 / M. 1608-1626) cilt: 45, sayfa: 613 Hüküm no: 555 Orijinal metin no: [179M/a-1]

(...) mezbûre Fâtıma vâlidemiz müteveffât-ı mezbûrenin terekesinden mecmû' yirmi guruş kıymetli **üç köhne sandal kaftân** (...)³¹

- h. Emine bt. Hüseyin'in merhume Olinşah bt. Mustafa'nın terekesi hususunda kızı Sâliha aleyhine açtığı davanın reddi:

(...) **on aded gömlek** ve **don**³²

3.3. Mutfak Eşyaları

Osmanlı Devleti'nde kullanılan sofraya gereçlerini seyahatnâmeler, surnâmeler, şairlerin divanları, saray mutfak arşivleri vb. aracılığı ile öğrenmekteyiz. İstanbul Kadı Sicillerinde yaptığımız taramalar neticesinde Osmanlı Devleti'nde ailelerin kız evlatlarına, çeşitli mutfak araç ve gereçlerini çeyiz olarak verdiğini tespit edilmiştir. Bu araç ve gereçler; sahan, tencere, tas, sini, güğüm, leğen, ibrik, tava, tâbe, lenger, bakraç, tepsi, kahve ibriği, kahve tepsisi, keyl kutusu, şerbet ibriği, hoşâb tası, kefkir, kefçe, tas ve maşrabadır. Bu mutfak gereçlerinden en fazla bahsedilen ve en çok çeyiz olarak verilenler, sahan ve tenceredir.

Sahan, içinde yemek yapılan/ısıtılan, derinliği tencereden az, bakır, çelik vb. madenî kaplara verilen isimdir. Osmanlı Devleti'nde genellikle bakırdan yapılan sahanlar kullanılmıştır. IV. Mehmed'in şehzadelerinin sünnet düğünlerinin ziyafetinde bakır sahanlar kullanılmıştır. Surnâme-i Vehbi'de bakır sahanların kullanıldığı anlaşılmaktadır. 1836 Sûr-ı Humâyun'da gümüş sahanlar kullanıldığı (Işık, 2014: 23) ve sefirlerle yere oturarak sahandan yemek yemeleri söylenilmiştir (2014: 57). Osmanlı sofraya gereçlerinde önemli bir yere sahip olan sahan, kız evlatların çeyizinde de kendine yer bulmuştur. İçinde yemek pişirilen, çeşitli metal/madenlerden yapılan kaba tencere/tancere adı verilmiştir. İstanbul Kadı Sicillerinden edindiğimiz bilgiye göre, Osmanlı Devleti'nde sahan ve tencereler, çeyiz olarak en çok verilen mutfak eşyalarıdır.

Osmanlı Devleti'nde yemekler yere oturarak yeniliyordu. Bu sunum, sinileri ve tepsileri; sofradaki herkesin aynı kaptan yemesi büyük kapları ve kaseleri; yemekten sonra kahve içilmesi geleneği kahve fincanları ile kahve ibriğini gerekli kılmıştır. Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesinde İstanbul esnaflarından salepçiler, şerbetçiler, aşçılar ve mahlepçilerin de ibrik kullandıkları görülmektedir. Sinilerde kullanılan maden ve sinilerin üzerine yapılan işleme hem sahibinin hem de davetlinin sosyal statüsünü belirlerdi. Evliya Çelebi'nin Seyahatnâmesi'nde bakır sinilerde çorba ve ekmek ikram edildiği belirtilmiştir (Dankoff, vd. 2000: 230).

Osmanlı Devleti'nde çeyiz olarak yemek kültürünün bir parçası olan sini, lengerî (bakır tepsi), tepsi, ibrik, tepsi, kahve ibriği, kahve tepsisi, şerbet ibriği, hoşâb tasının verildiği görülmektedir.

İstanbul Kadı Sicillerinde çeyiz olarak kız evlatlara verilen mutfak eşyaları şu şekildedir:

- a. Ümmühani bt. el-Hâc Ali Efendi'nin, süs ve ev eşyalarını kızı Meryem bt. el-Hâc Hasan'a hibe ettiği: (...) ve **on beş aded sahanımı** mukaddemâ cihâz için kızım merkûme Meryem'e hibe ve temlik ve teslîm (...)³³

³¹ İstanbul Mahkemesi 22 Numaralı Sicil (H. 1107-1108 / M. 1695-1697) cilt: 57, sayfa: 303 Hüküm no: 201 Orijinal metin no: [67b-1]

³² Rumeli Sadâreti Mahkemesi 106 Numaralı Sicil (H. 1067-1069 / M. 1656-1658) cilt: 50, sayfa: 136 Hüküm no: 66 Orijinal metin no: [11b-4]

- b. Emine bt. Veli'nin, annesi Hacı Timurhan bt. Abdullah'tan talep ettiği eşya davasında sulh olduğu:
(...) ve **üç tencere** ve **dört sahan** (...) ve **iki sagır sahan** ve **bir sini** ve **bir sagır güğüm** ve **bir leğen** ma'a **ibrik** ve (...) **iki tava** ve **iki lengeri** (...) ve **dört sahan** (...) ve **bir leğen** ma'a **ibrik** (...) üzerlerinde sulh eylediklerinde (...)³⁴
- c. Fâtıma bt. Mustafa ile kızı Ayşe bt. Ali arasındaki emanet eşya ve veraset hissesi davasında birbirlerinin zimmetlerini ibra ettikleri:
(...) ve **sekiz sahan** ve (...) **dört tencere** ve **bir leğen** ma'a **ibrik** ve **bir kebîr sini** ve **bir güğüm** (...)ve **bir kebîr bakraç** (...) ve **iki tepsi** ve **bir kahve ibriği** (...) **bir keyl kutusu** (...) **bir şerbet ibriği** ve **bir hoşâb tası** ve (...) **bir kahve tepsisi** ve **bir kefkir** ve (...) **dört lengerî** ve **iki tâbemi** kızım mezkûreye def' ü teslîm³⁵
- d. Ayşe bt. Abdullah Efendi'nin babasından intikal eden eşya ve parasını vasisi Şa'ban Efendi b. Mehmed'den teslim alıp zimmetini ibra ettiği:
(...) **bir tâbe** ve **iki kefkir kefçe** ve **bir leğen** ma'a **ibrik** ve **bir sagır tepsi** ve **bir sagır kazgan** ve **altı sahan** ma'a **kapak** ve **üç tencere** ma'a **kapak** ve **bir maşraba** (...) **üç kahve ibriği** ve **bir hoşâb tası** ve **bir kebîr güğüm** ve **bir kahve tepsisi** ve **üç sagır lengerî** (...)³⁶
- e. Bursalı Yörük Halil'in vârisleri arasında çıkan anlaşmazlığın sulhla sonuçlandığı:
(...) Âişe ve kız karındaşımız müteveffât Zeyneb nâm hatunların terekelerinden mecmû'u bin beş yüz guruş kıymetli **on beş aded tancere** (...)³⁷
- f. Ümmügülsüm'ün mallarına müdahale edilmemesine dair elinde emr-i âlî olduğuna dair terkin edilmiş kayıt:
(...) **elli beş vakıyye evân-ı nühâsiye** verdiğini bi'l-vekâle ikrâr ve i'tirâf ettikten ma'rûz (...)³⁸
- g. Ayşe bt. İbrahim'in Emetullah bt. Mustafa'ya çeyiz olarak verdiği eşyaların iâdesi talebinde bulunmasının kabûl edilmediği:
(...) ve **iki tencere** ve **sagır** ve **kebîr on sahan** ve **bir leğen** ve **ibrik** ve **bir sini** (...)³⁹
- h. Şerife Hatice'nin annesinin kendisine vermediğini iddiâ ettiği eşyâlar hakkında
(...) açtığı davadan vazgeçtiği **iki tancere** ve **üç sahan** ma'a **kapak** ve **bir sini** ve **bir tâbe** (...)⁴⁰
- i. Vefat eden Sâliha bt. Abdullah'ın kızı Fâtıma ile oğlu Süleyman arasındaki miras anlaşmazlığının halli:
(...) ve **yedi sagır sahan** ve **üç tancere** (...) **bir kebîr tebsi** (...)⁴¹
- j. Ayşe Hanım'ın uhdesinde bulunan evi ile bazı eşyalarını kızı Safiye'ye sattığı:
(...) **dört tencere** ma'a **kapak** ve **bir kebîr sini** ve **bir sagır sini** ve **bir leğen ibrik** ve **bir tâbe-i dest** ve **bir tas** ma'a **kapak** ve (...) ve **bir kahve tepsisi** ve **bir güğüm** ve **kefkir** ve **bir kefçe** ve **iki kahve ibriği** kızım mezbûre Safiye Hatun'a mukaddemâ cihâz olmak üzere hibe (...)⁴²

³³ Bab Mahkemesi 3 Numaralı Sicil (H. 1077 / M. 1666 - 1667) cilt: 17, sayfa: 872 Hüküm no: 1140 Orijinal metin no: [137b-3]

³⁴ Bab Mahkemesi 54 Numaralı Sicil (H. 1102 / M. 1691) cilt: 20, sayfa: 332 Hüküm no: 399 Orijinal metin no: [69a-2]

³⁵ Bab Mahkemesi 92 Numaralı Sicil (H. 1120-1121 / M. 1709) cilt: 60, sayfa: 336 Hüküm no: 360 Orijinal metin no: [49a-3]

³⁶ Bab Mahkemesi 92 Numaralı Sicil (H. 1120-1121 / M. 1709) cilt: 60, sayfa: 349 Hüküm no: 377 Orijinal metin no: [51b-3]

³⁷ Bab Mahkemesi 151 Numaralı Sicil (H. 1143-1144 / M. 1731) cilt: 66, sayfa: 186 Hüküm no: 174 Orijinal metin no: [43b-1]

³⁸ Bab Mahkemesi 172 Numaralı Sicil (H. 1152-1153 / M. 1740) cilt: 69, sayfa: 529 Hüküm no: 713 Orijinal metin no: [82a-1]

³⁹ Eyüp Mahkemesi 182 Numaralı Sicil (H. 1154-1161 / M. 1741-1748) cilt: 72, sayfa: 210 Hüküm no: 264 Orijinal metin no: [28b-6]

⁴⁰ Eyüp Mahkemesi 182 Numaralı Sicil (H. 1154-1161 / M. 1741-1748) cilt: 72, sayfa: 320 Hüküm no: 498 Orijinal metin no: [51b-9]

⁴¹ İstanbul Mahkemesi 22 Numaralı Sicil (H. 1107-1108 / M. 1695-1697) cilt: 57, sayfa: 303 Hüküm no: 201 Orijinal metin no: [67b-1]

⁴² Üsküdar Mahkemesi 396 Numaralı Sicil (H. 1150-1151 / M. 1737-1738) cilt: 68, sayfa: 56 Hüküm no: 19 Orijinal metin no: [6b-1]

- k. Marziye Hâtun'un ölen oğlunun zevcesi Belkıs ile aralarındaki davada muhtelif eşya karşılığında sulh oldukları:
 (...) **sekiz sahan ve bir tencere ve bir sağır kahve ibriği ve bir maşraba** (...)⁴³
- l. Emine bt. Hüseyin'in merhume Olınşah bt. Mustafa'nın terekesi hususunda kızı Sâliha aleyhine açtığı davanın reddi:
 (...) ve **iki ayaklı sahan ve iki tas** (...) **bir kebîr tencere ve bir tâbe** (...)⁴⁴

3.4. Mefruşat

Mefruşat; evi döşemek için gerekli olan halı, kilim, yorgan, perde vb. ürünlere verilen isimdir. Türklerde, Hunlardan itibaren döşek, kilim, yastık, yorgan gibi mefruşat ürünleri çeyiz olarak verilmiştir. Osmanlı Devleti'nde kız evlatlara verilen çeyiz ile günümüz çeyizinin en çok benzeşen ürünleri, mefruşat ürünleridir.

İstanbul Kadı Sicillerinde yaptığımız tespit üzere Osmanlı Devleti'nde yorgan, seccade, döşek, döşek yüzleri, yastık, yan ve orta keçe, kâliçe, minder, çarşeb, yemek sofrası, makrama, peşkir, kapı perdesi, velençe (velense), mak'at, yastık kılıfı ve kilimin çeyiz olarak ailelerin kız evlatlarına verdiğini belirledik. Mefruşat ürünleri içerisinde çeyiz olarak en fazla yastık ve yorgan verilmiştir. Bu ürünler, kıymetli kumaşlar olan atlas ve serâserden üretilmiştir.

Evliya Çelebi'nin Seyahatnâme'sinde "Esnâf-ı Yorkancıyân" bölümünde yorgancıların piri olan Kâmil-i Hindî'den bahsedilir. Muhammed peygamberin kızları Rukiye, Ümmü Gülsüm ve Fatma'nın çeyizine bu kişinin hizmet ettiği belirtilmiştir. Ayrıca yine bu bölümde yorgancılar esnafının atlas, diba, sereng ve hara kumaştan yorganlar yaptıkları ifadesi yer almaktadır (Dankoff, vd. 2000: 314). Bu ifadelerle göre sadece Osmanlı Devleti'nde değil, Arap coğrafyasında da yorganın çeyiz olarak verildiği düşünülebilir. Ayrıca 17. yüzyılda yorganların makbulünün atlas, diba gibi kıymetli kumaşlardan olduğu çıkarımına ulaşılabilir.

İstanbul Kadı Sicillerinde çeyiz ile ilgili hükümlerde yer alan mefruşat ürünlerinde dikkat çeken bir nokta ise hem eski hem de yeni ürünlerin kız evlatların çeyizlerine koyulmasıdır. Yastık, yorgan, döşek vb. ürünler; kumaş türleri, büyüklükleri, "köhne" veya "cedîd" ifadeleri ile yeni veya eski oluşları ile tanımlanmıştır.

Çeyizle ilgili sicillerinde çoğunda bahsedilen bir başka mefruşat ürünü ise keçe ve kaliçedir (halı). Çeyiz olarak keçe vermek, daha önce bahsettiğimiz gibi Hunlardan beri uygulanan bir gelenektir. Bu gelenek, Osmanlı Devleti'nde de devam ettiği görülmektedir.

Peşkir havlu, makrama ise kenarları işlemeli havlu olup bugün hâlâ çeyizlere koyulmaktadır. Velense, İtalyanca kökenli bir kelime olup battaniye demektir. Mak'at ise hem tahtadan yapılan divanı hem de divanın üzerine yayılan önü saçaklı örtüyü ifade etmektedir.

İstanbul Kadı Sicillerinde çeyiz olarak kız evlatlara verilen mefruşat şu şekildedir:

- a. Ümmühani bt. el-Hâc Ali Efendi'nin, süs ve ev eşyalarını kızı Meryem bt. el-Hâc Hasan'a hibe ettiği

⁴³ Hasköy Mahkemesi 10 Numaralı Sicil (H. 1085 - 1090 / M. 1674 - 1679) cilt: 30, sayfa: 155 Hüküm no: 187 Orijinal metin no: [108-1]

⁴⁴ Rumeli Sadâreti Mahkemesi 106 Numaralı Sicil (H. 1067-1069 / M. 1656-1658) cilt: 50, sayfa: 136 Hüküm no: 66 Orijinal metin no: [11b-4]

- (...) ve **dört aded serâser yorgan ve bir seccâde ve dört serâser döşek yüzleri ile ve on iki serâser yastık ve üç yan keçesi ve bir orta keçesi ve iki kebîr kalıçe ve iki yemeni yorgan (...)**⁴⁵
- b. Emine bt. Veli'nin, annesi Hacı Timurhan bt. Abdullah'tan talep ettiği eşya davasında sulh olduğu:
 (...) mezbûre Emine'ye vâlidesi merkûma cihâz olmak üzere üzere verdiği eşyasından **dört cedîd yasdık ve iki köhne yasdık ve iki köhne çuka yasdık ve dört minder ve üç yan keçesi ve bir orta keçesi ve bir mâî kalıçe ve bir seccâde ve dört Şâmî yorgan ve iki beledî döşek ve iki çarşeb ve üç yüz yasdığı ve iki peşkir ve iki sofrâ ve iki boğça ve üç yemek sofrası (...)** yirmi yedi münakkaş makrama (...) sekiz münakkaş makrama (...) iki yan keçesi ve bir peşkir ve bir iş makraması ve **bir yüz yasdığı ve bir sofrâ ve bir minder ve bir döşek ve iki yorgan ve iki cedîd Bursa yasdığı** (...) üzerlerinde sulh eylediklerinde⁴⁶
- c. Fâtıma bt. Mustafa ile kızı Ayşe bt. Ali arasındaki emanet eşya ve veraset hissesi davasında birbirlerinin zimmetlerini ibra ettikleri:
 cihâz olmak üzere eşyâmdan **sekiz kadife yasdık ve dört köhne minder ve biri çatma ve dördü yemenî yorgan (...)** bir orta keçesi (...) iki ocak yaşmağı (...) bir seccâde (...) iki minder çarşebi (...) ve **bir döşek (...)** bir kapı perdesi (...) iki peşkir (...)⁴⁷
- d. Ayşe bt. Abdullah Efendi'nin babasından intikal eden eşya ve parasını vasisi Şa'ban Efendi b. Mehmed'den teslim alıp zimmetini ibra ettiği:
 (...) **bir kumaş yorgan ve iki Acem yan keçesi ve bir kırmızı velençe ve iki serâser yasdık ve bir bez perde ve üç çârşeb ve bir hasır makramesi ve bir havlu makrame (...)** ve iki beledî yasdık ve **dört minder (...)** iki beledî döşek ve **iki Acem yemenisi yorgan** ve yine Tokat yemenisi iki yorgan (...)ve **bir kadife yasdık ve bir köhne kumaş mak'ad ve yedi yasdık gılâfı ve bir köhne orta keçesi** (...)⁴⁸
- e. Benar bt. Vartan'ın boşandığı kocası Haremeyn Evkafı reayasından Haçik v. Mogumşah'dan çeyizlerini alması:
 (...) **üç munakkaş makrame** mezbûr Haçik'in yedinde bâkî kalmış idi(...)⁴⁹
- f. Ayşe bt. İbrahim'in Emetullah bt. Mustafa'ya çeyiz olarak verdiği eşyaların iâdesi talebinde bulunmasının kabûl edilmediği:
 (...) mezbûre Emetullah yedinde olan **yedi yastık ve üç minder ve bir döşek ve iki yan keçesi ve bir orta keçesi ve iki yorgan (...)** bir çarşeb (...)⁵⁰
- g. Şerife Hatice'nin annesinin kendisine vermediğini iddiâ ettiği eşyâlar hakkında açtığı davadan vazgeçtiği:
 (...) Şerife Sahibe zimmetinde olan otuz guruh mukâbelesinde cihâz nâmıyla eşyâ alıp bir mikdârı bana def' u teslim eylediğinden mâ'adâ **beş yasdık ve bir döşek yünü (...)** ve **bir yorgan ve bir çarşeb (...)** ve **bir kıyye hasır**ı teslim etmemiş idi⁵¹
- h. Kaptanıderya Ali Paşa'nın terekesinden hazinedârı Ahmed Ağa b. Abdullah'ın alacağıнын ödenmesi:
 (...) mezbûr Ali Paşa'nın hayâtında emri ile kerîmesine cihâz için iştirâ ediverdiğim **yorgan ve döşek** (...)⁵²

⁴⁵ Bab Mahkemesi 3 Numaralı Sicil (H. 1077 / M. 1666 - 1667) cilt: 17, sayfa: 872 Hüküm no: 1140 Orijinal metin no: [137b-3]

⁴⁶ Bab Mahkemesi 54 Numaralı Sicil (H. 1102 / M. 1691) cilt: 20, sayfa: 332 Hüküm no: 399 Orijinal metin no: [69a-2]

⁴⁷ Bab Mahkemesi 92 Numaralı Sicil (H. 1120-1121 / M. 1709) cilt: 60, sayfa: 336 Hüküm no: 360 Orijinal metin no: [49a-3]

⁴⁸ Bab Mahkemesi 92 Numaralı Sicil (H. 1120-1121 / M. 1709) cilt: 60, sayfa: 349 Hüküm no: 377 Orijinal metin no: [51b-3]

⁴⁹ Evkaf-ı Hümayûn Müfettişliği 1 Numaralı Sicil (H. 1016-1035 / M. 1608-1626) cilt: 45, sayfa: 613 Hüküm no: 555 Orijinal metin no: [179M/a-1]

⁵⁰ Eyüp Mahkemesi 182 Numaralı Sicil (H. 1154-1161 / M. 1741-1748) cilt: 72, sayfa: 210 Hüküm no: 264 Orijinal metin no: [28b-6]

⁵¹ Eyüp Mahkemesi 182 Numaralı Sicil (H. 1154-1161 / M. 1741-1748) cilt: 72, sayfa: 320 Hüküm no: 498 Orijinal metin no: [51b-9]

- i. Vefat eden Sâliha bt. Abdullah'ın kızı Fâtıma ile oğlu Süleyman arasındaki miras anlaşmazlığının halli:
(...) **üç minder ve dört yemenî yorgan ve dört yastık gılâfı ve iki yastık (...) iki döşek (...)**⁵³
- j. Ayşe Hanım'ın uhdesinde bulunan evi ile bazı eşyalarını kızı Safiye'ye sattığı:
(...) mezbûre Âişe meclis-i şer' de kızı mezbûre Safiye muvâcehesinde ikrâr ve takrîr-i kelâm edip eşyâ-i memlûkemden **on yastık ve iki baş yastığı ve beş minder ve üç yan keçesi ve bir orta keçesi ve üç döşek ve yedi yorgan (...)**⁵⁴
- k. Marziye Hâtun'un ölen oğlunun zevcesi Belkıs ile aralarındaki davada muhtelif eşya karşılığında sulh oldukları:
(...) mezbûre Belkıs'ın merkûme Marziye Hâtun ile ba'zı cihâza müte'allik (...) da'vâ-yı mezbûrdan **altı dokuma yastık ve iki minder ve bir döşek ve üç yorgan (...)**⁵⁵
- l. Hüseyin'in merhume Olinşah bt. Mustafa'nın terekesi hususunda kızı Sâliha aleyhine açtığı davanın reddi:
Kendi mülk ve cihâzım olan eşyâmdan **iki yan keçesi ve iki alaca kilim (...)** ve **yedi çârşeb** ve (...) **iki döşek yüzü (...)**⁵⁶

3.5. Kumaşlar

Osmanlı Devleti'ne kumaş türleri, Anadolu Selçuklu ve Beylikler devrinden aktarılmıştır. 17. yüzyıla dek, İpek Yolu sayesinde çeşitli kumaşların ticareti yapılmıştır. Ayrıca Cenova ve Venedik aracılığı ile Avrupaî kumaşlar ve desenler de Osmanlı Devleti'nde kullanılmıştır. Kumaş türleri; Osmanlı Devleti'nde kişinin maddi durumu, rütbesi, sınıfı veya görevinin anlaşılmasında kullanılmıştır. Kumaşlar genellikle yapıldıkları yerler veya üretildikleri hammadde ile anılmıştır. Kaynaklarda en çok atlas, serâser, dibâ, kemhâ, boğasi, bez, yemeni, tûlbent, çuha, aba, hâre, hatâyî vb. kumaşların isimleri anılmıştır.

İstanbul Kadı Sicillerinde kumaş türleri, mefruşat ürünleri ve kıyafetlerden bahsedilirken kullanılmıştır. Özellikle atlas ve serâser başta olmak üzere kumaş türleri, genellikle yorgan ile yastık yüzü ve kaftan vb. kıyafetler yapmada kullanılmıştır. Bunun dışında “gömlüklik bez, kettân, keten bezi” vb. kumaşların doğrudan çeyiz olarak verildiği de görülmektedir. Günümüzde yöreden yöreye değişmekle birlikte kumaşların çeyiz olarak verilmesi geleneği hâlâ devam etmektedir. Özellikle serâser ve atlas kumaşın günümüzdeki kullanımı olan saten/ipek saten kumaşlarla yapılmış yorgan ve yastık yüzlerinin çeyizlere koyulması yaygındır.

Atlas, sert ve ipekli bir kumaş olup Osmanlı Devleti'nde kullanılan en eski kumaş türlerinden biridir. Kıymetli bir tür kumaş olması ile bilinen atlas, parlak bir kumaştır. Genellikle saray mensupları ve zenginler tarafından kullanılmıştır. Sultan kaftanlarında kırmızı, mavi ve yeşil olmak

⁵² İstanbul Mahkemesi 18 Numaralı Sicil (H. 1086-1087/M. 1675-1676) cilt: 18, sayfa: 230 Hüküm no: 195 Orijinal metin no: [48b-1]

⁵³ İstanbul Mahkemesi 22 Numaralı Sicil (H. 1107-1108 / M. 1695-1697) cilt: 57, sayfa: 303 Hüküm no: 201 Orijinal metin no: [67b-1]

⁵⁴ Üsküdar Mahkemesi 396 Numaralı Sicil (H. 1150-1151 / M. 1737-1738) cilt: 68, sayfa: 56 Hüküm no: 19 Orijinal metin no: [6b-1]

⁵⁵ Hasköy Mahkemesi 10 Numaralı Sicil (H. 1085 - 1090 / M. 1674 - 1679) cilt: 30, sayfa: 155 Hüküm no: 187 Orijinal metin no: [108-1]

⁵⁶ Rumeli Sadâreti Mahkemesi 106 Numaralı Sicil (H. 1067-1069 / M. 1656-1658) cilt: 50, sayfa: 136 Hüküm no: 66 Orijinal metin no: [11b-4]

üzere kullanılmıştır. Ayrıca bayrak, yorgan ve yastık yüzü, perde, kürk astarı ve entarilerde de kullanılmıştır. Sultanların vezirlere, paşalara, sefirlere vb. verdiği kıymetli hediyeler arasındadır. Serâser de atlas gibi kıymetli olup altın ve gümüş tellerle dokunan ipekli bir kumaştır. Bu kumaştan yapılan kaftanlar yabancı hükümdarlar ve elçilere hediye olarak verilmiştir. İstanbul Kadı Sicillerinde yapmış olduğumuz tarama neticesinde atlas ve serâser kumaşlardan yorgan yüzü, yastık kılıfı, döşek yüzü, kaftan ve entari yapılarak Osmanlı Devleti'nde kız evlatlara çeyiz olarak verildiği tespit edilmiştir.

Atlas ve serâser dışında, İstanbul Kadı Sicillerinde çeyizlere koyulan yorgan ve yastık yüzleri; yemenî, çuka, Şâmî, Tokat yemenîsi, Bursa ve beledî kumaştandır. Çuka/çuha, has yünden üretilen, ince, sık dokunmuş bir kumaştır. Beledî ise bir dokuma türü olup ipek ve pamuktan oluşmaktadır.

Kadife, ipekten veya pamuktan dokunan havlı bir kumaştır. Genellikle kaftan yapımında kullanılmıştır. Osmanlı Devleti'nde sancağa çıkan şehzadelere kadife kaftan verilmesi bir gelenek hâlini almıştır. Çeyizlerde kadifeden yastık ve tarbuş verildiği görülmektedir. Çatma ise kadifenin zeminden kabartmalı olanına verilen isimdir. Genellikle kaftan, divan ve yorgan yüzünde kullanılmıştır. Çeyizlerde yorgan yüzü olarak kullanıldığı tespit edilmiştir.

Hatâyî kumaş, zemini siyah, ipekli bir kumaştır. Sandal ise bir yolu ipek bir yolu pamuk olan dallı ve benekli bir kumaştır. Çeyizlerde bu iki kumaştan yapılan kaftanlar yer almıştır. Alaca, lacivert zemin üzerinde sarı çizgili pamuklu bir kumaştır. Çeyizlere bu kumaştan yapılan mintan koyulmuştur. İnce ve seyrek dokunan, pamuklu, ince bir kumaş olan tülbent, Osmanlı Devleti'nde çeyizlerde yer almıştır.

Bogasi kumaş, pamuklu bir kumaştır. Kaftan astarı, minder ve yastık yapımında kullanılmıştır. Çeyizlerde zıbin yapımında kullanıldığı tespit edilmiştir. Genellikle keçi kılından, dokunmadan dövülerek yapılarak kumaşa keçe denilmektedir. Genellikle yer yaygısı olarak çeyizlerde kullanılmışlardır. Ayrıca çeyiz olarak keten kumaşın verildiği de görülmektedir.

İstanbul Kadı Sicillerinde çeyizlerde bahsedilen kumaşlar şu şekildedir:

- Ümmühâni bt. El- Hâc Ali Efendi'nin, süs ve ev eşyalarını kızı Meryem bt. El-Hâc Hasan'a hibe ettiği (...) ve **beş aded atlas kaftan ve bir dîbâ kaftan ve üç atlas entari (...)** ve **dört aded serâser yorgan ve (...)** **dört serâser döşek yüzleri** ile ve **on iki serâser yastık** ve (...) **iki yemeni yorgan (...)**⁵⁷
- Emine bt. Veli'nin, annesi Hacı Timurhan bt. Abdullah'tan talep ettiği eşya davasında sulh olduğu: mezbûre Emine'ye vâlidisi merkûma cihâz olmak üzere üzere verdiği eşyâsından (...) ve **bir el sandal kaftan ve bir kadife tarbuş ve bir alaca mintan (...)** **hatâyî kaftan ve (...)** **bir dülbend örtüsü (...)** **iki köhne çuka yastık (...)** **dört Şâmî yorgan ve iki beledî (...)** **iki cedîd Bursa yastığı (...)** üzerlerinde sulh eylediklerinde⁵⁸
- Fâtıma bt. Mustafa ile kızı Ayşe bt. Ali arasındaki emanet eşya ve veraset hissesi davasında birbirlerinin zimmetlerini ibra ettikleri: cihâz olmak üzere eşyâmdan **sekiz kadife yastık (...)** ve **biri çatma ve dördü yemenî yorgan (...)**⁵⁹
- Ayşe bt. Abdullah Efendi'nin babasından intikal eden eşya ve parasını vasisi Şa'ban Efendi b. Mehmed'den teslim alıp zimmetini ibra ettiği:

⁵⁷ Bab Mahkemesi 3 Numaralı Sicil (H. 1077 / M. 1666 - 1667) cilt: 17, sayfa: 872 Hüküm no: 1140 Orijinal metin no: [137b-3]

⁵⁸ Bab Mahkemesi 54 Numaralı Sicil (H. 1102 / M. 1691) cilt: 20, sayfa: 332 Hüküm no: 399 Orijinal metin no: [69a-2]

⁵⁹ Bab Mahkemesi 92 Numaralı Sicil (H. 1120-1121 / M. 1709) cilt: 60, sayfa: 336 Hüküm no: 360 Orijinal metin no: [49a-3]

- (...) **bir kumaş yorgan ve iki Acem yan keçesi (...)** **iki serâser yasdık ve bir bez perde (...)** ve **bir hasır makramesi ve bir havlu makrame (...)** ve **iki beledî yasdık ve (...)** **iki beledî döşek ve iki Acem yemenisi yorgan ve yine Tokat yemenisi iki yorgan (...)**ve **bir kadife yasdık ve (...)** ve **üç top keten bezi (...)**⁶⁰
- e. Bursalı Yörük Halil'in vârisleri arasında çıkan anlaşmazlığın sulhla sonuçlandığı:
(...) **kırk gömleklilik bez (...)**⁶¹
- f. Benar bt. Vartan'ın boşandığı kocası Haremeyn Evkafı reayasından Haçik v. Mogumşah'dan çeyizlerini alması:
(...) **bir beyâz atlas kaftan ve bir kırmızı bogasi zıbın**
- g. Şerife Hatice'nin annesinin kendisine vermediğini iddiâ ettiği eşyâlar hakkında açtığı davadan vazgeçtiği:
(...) **bir kıyye kettân (...)**⁶²
- h. Kaptanderya Ali Paşa'nın terekesinden hazinedârı Ahmed Ağa b. Abdullah'ın alacağıнын ödenmesi:
(...) ve **kutnî (...)**⁶³
- i. Vefat eden Sâliha bt. Abdullah'ın kızı Fâtıma ile oğlu Süleyman arasındaki miras anlaşmazlığının halli:
üç köhne sandal kaftân (...) **dört yemenî yorgan (...)** ve **bir teyn kürkü(...)**⁶⁴
- j. Hüseyin'in merhume Oluşah bt. Mustafa'nın terekesi hususunda kızı Sâliha aleyhine açtığı davanın reddi:
Kendi mülk ve cihâzım olan eşyâmdan (...) **iki alaca kilim (...)**⁶⁵

3.6. Diğer Eşyalar

Yukarıda bahsettiğimiz eşyalar dışında, İstanbul Kadı Sicillerinde çeyiz olarak bahsedilen bazı eşyalar bulunmaktadır. Bunlar; Kur'an, hamam taşı, şamdan, silecek, dolap, sandık, demir keten tarağı ve yağlıktır. Yağlık, bugün mendil ifadesi ile kullanılmaktadır. Keten tarağı ise yün kabartmaya yarayan bir tür gereçtir.

İstanbul Kadı Sicillerinde çeyiz olarak kız evlatlara verilen diğer eşyalar şu şekildedir:

- a. Emine bt. Veli'nin, annesi Hacı Timurhan bt. Abdullah'tan talep ettiği eşya davasında sulh olduğu:
(...) **bir hamam taşı (...)** üzerlerinde sulh eylediklerinde ⁶⁶
- b. Fâtıma bt. Mustafa ile kızı Ayşe bt. Ali arasındaki emanet eşya ve veraset hissesi davasında birbirlerinin zimmetlerini ibra ettikleri:
(...) **bir hamam taşı ve (...)** **iki şam'dân(...)**⁶⁷
- c. Ayşe bt. Abdullah Efendi'nin babasından intikal eden eşya ve parasını vasisi Şa'ban Efendi b. Mehmed'den teslim alıp zimmetini ibra ettiği:

⁶⁰ Bab Mahkemesi 92 Numaralı Sicil (H. 1120-1121 / M. 1709) cilt: 60, sayfa: 349 Hüküm no: 377 Orijinal metin no: [51b-3]

⁶¹ Bab Mahkemesi 151 Numaralı Sicil (H. 1143-1144 / M. 1731) cilt: 66, sayfa: 186 Hüküm no: 174 Orijinal metin no: [43b-1]

⁶² Eyüp Mahkemesi 182 Numaralı Sicil (H. 1154-1161 / M. 1741-1748) cilt: 72, sayfa: 320 Hüküm no: 498 Orijinal metin no: [51b-9]

⁶³ İstanbul Mahkemesi 18 Numaralı Sicil (H. 1086-1087/M. 1675-1676) cilt: 18, sayfa: 230 Hüküm no: 195 Orijinal metin no: [48b-1]

⁶⁴ İstanbul Mahkemesi 22 Numaralı Sicil (H. 1107-1108 / M. 1695-1697) cilt: 57, sayfa: 303 Hüküm no: 201 Orijinal metin no: [67b-1]

⁶⁵ Rumeli Sadâreti Mahkemesi 106 Numaralı Sicil (H. 1067-1069 / M. 1656-1658) cilt: 50, sayfa: 136 Hüküm no: 66 Orijinal metin no: [11b-4]

⁶⁶ Bab Mahkemesi 54 Numaralı Sicil (H. 1102 / M. 1691) cilt: 20, sayfa: 332 Hüküm no: 399 Orijinal metin no: [69a-2]

⁶⁷ Bab Mahkemesi 92 Numaralı Sicil (H. 1120-1121 / M. 1709) cilt: 60, sayfa: 336 Hüküm no: 360 Orijinal metin no: [49a-3]

- (...) mecmû'u on sekiz bin dört yüz doksan iki akçe kıymetli bir **Mushaf-ı şerîf** (...) ve **bir silecek** (...) ve **bir şam'dân** (...)⁶⁸
- d. Bursalı Yörük Halil'in vârisleri arasında çıkan anlaşmazlığın sulhla sonuçlandığı:
(...) ve **dolap** (...)⁶⁹
- e. Ayşe bt. İbrahim'in Emetullah bt. Mustafa'ya çeyiz olarak verdiği eşyaların iâdesi talebinde bulunmasının kabul edilmediği:
(...) ve **bir hamam taşı** ve **bir sandık** ve (...) bana cihâz olmak üzere hibe ve teslim (...)⁷⁰
- f. Vefat eden Sâliha bt. Abdullah'ın kızı Fâtıma ile oğlu Süleyman arasındaki miras anlaşmazlığının halli:
(...) ve **bir şam'dân** (...)⁷¹
- g. Emine bt. Hüseyin'in merhume Olınşah bt. Mustafa'nın terekesi hususunda kızı Sâliha aleyhine açtığı davanın reddi:
(...) bir **demir keten tarağı** (...)⁷²
- h. Fâtıma bt. Mustafa ile kızı Ayşe bt. Ali arasındaki emanet eşya ve veraset hissesi davasında birbirlerinin zimmetlerini ibra ettikleri:
(...) ve **üç yağlık** (...)⁷³

SONUÇ

Çeyiz, Türkçeye Arapça 'cihâz' ifadesinden geçmiştir. 'Çehiz' olarak da kullanılmıştır. Gelinin baba evinden götürdüğü her türlü malı kapsamaktadır. Bu ürünler, bölgelerin örf ve adetlerine göre şekillenmiştir. Ayrıca evlenecek kişilerin ailesinin ekonomik durumu da çeyizin içeriğini belirlemiştir. Çeyiz geleneği, günümüzde evlenecek çiftin ihtiyaçları doğrultusunda şekil değiştirse de bugüne dek ulaşmıştır. Önceleri el sanatı ürünlerinden oluşan çeyiz, günümüzde genellikle satın alınan eşyalara yerini bırakmıştır.

Türk toplumlarında aile toplumun yapıtaşı olarak görülmüştür. Bu sebeple yeni kurulacak olan aile, ekonomik anlamda desteklenmek istenmiştir. Bu amaç doğrultusunda da aileler, evlenecek olan kızlarına çeyiz hazırlamıştır. Evlenecek kızın ailesi tarafından hazırlanan ev eşyaları, el sanatı ürünleri vb. çeyizi oluşturmaktadır. Çeyiz, maddi yardımın yanı sıra zamanla bir gelenek hâlini almıştır. Bu gelenek, geçerliğini korumuş ancak çeşitli değişimler ile günümüze dek ulaşmıştır.

Osmanlı Devleti'nde kız evlatlara verilen çeyizleri tespit etmek üzere İstanbul Kadı Sicillerinde çeyiz/cihâz ifadeleri ile tarama yaptık. İstanbul Kadı Sicillerinde cihaz/çeyiz ifadesi; varisler arası alacak davaları, tereke paylaşımı, mal paylaşımında anlaşmazlık vb. maddelerde işlenmiştir. Bu sebeple çeyizden bahsedilen hükümlerin Osmanlı Devleti'nde kız evlatlara verilen çeyizlerin tamamını oluşturmadığı düşünülebilir. Bu hükümlerde sadece üzerinde anlaşmazlık

⁶⁸ Bab Mahkemesi 92 Numaralı Sicil (H. 1120-1121 / M. 1709) cilt: 60, sayfa: 349 Hüküm no: 377 Orijinal metin no: [51b-3]

⁶⁹ Bab Mahkemesi 151 Numaralı Sicil (H. 1143-1144 / M. 1731) cilt: 66, sayfa: 186 Hüküm no: 174 Orijinal metin no: [43b-1]

⁷⁰ Eyüp Mahkemesi 182 Numaralı Sicil (H. 1154-1161 / M. 1741-1748) cilt: 72, sayfa: 210 Hüküm no: 264 Orijinal metin no: [28b-6]

⁷¹ İstanbul Mahkemesi 22 Numaralı Sicil (H. 1107-1108 / M. 1695-1697) cilt: 57, sayfa: 303 Hüküm no: 201 Orijinal metin no: [67b-1]

⁷² Rumeli Sadâreti Mahkemesi 106 Numaralı Sicil (H. 1067-1069 / M. 1656-1658) cilt: 50, sayfa: 136 Hüküm no: 66 Orijinal metin no: [11b-4]

⁷³ ⁷³ Bab Mahkemesi 92 Numaralı Sicil (H. 1120-1121 / M. 1709) cilt: 60, sayfa: 336 Hüküm no: 360 Orijinal metin no: [49a-3]

bulunan ürünler yer almıştır. Fakat 16. yüzyıl ile 19. yüzyıl aralığından alınan bu hükümler sayesinde, Osmanlı Devleti'nde İstanbul'da yaşayan ailelerin hangi ürünleri kız evlatlarına çeyiz olarak verdiği sorusuna ışık tutulmuştur.

Çeyiz, yeni kurulan aileye yardım amacıyla yapılmaktadır. Bir yandan da kız evladın ailesinin ekonomik durumunun da göstergesidir. İstanbul Kadı Sicillerinde hüküm numarası 339 olan Bab Mahkemesi'ne ait 54 numaralı sicilde çeyize dair en fazla ürünün yer aldığı görülmektedir. Fakat yukarıda da belirttiğimiz gibi hükümlerde, üzerinde anlaşmazlık olan ürünler yer almaktadır. Bu sebeple de ekonomik gücü en fazla olan ailenin bu hükümde bahsedilen aile olduğunu söylemek yanlış bir çıkarım olacaktır.

Hükümlerde çeyize dair tespit edilen ürünler; akçe/para, ev/bahçe/bağ/arsa ve eşyalar olarak sınıflandırılmıştır. Eşyaları ise mücevherler/takılar, kıyafetler, mutfak eşyaları, mefruşat, kumaşlar ve diğer eşyalar olmak üzere alt başlıklara ayırdık. Bu sınıflandırmaya göre çeyizlerde en çok kıyafetler ve ev eşyaları yer almaktadır. Bu ev eşyalarından en fazla yer alanlar ise, bugün de olduğu gibi, mefruşat ürünleri ve mutfak ürünleridir.

Bu araştırma ile 1518 ve 1827 yılları arasındaki üç yüzyıllık zaman diliminde Osmanlı Devleti'nde gelinlere çeyiz olarak verilen mallar tespit edilmiştir. Osmanlı Devleti'nde geleneğinin işleyişi, yaygın olarak kullanılan ev eşyaları, üretilen kumaşlar, kullanılan paralar vb. tespit edilerek Osmanlı Devleti'nin sosyal hayatına ışık tutmak amaçlanmıştır.

Kaynaklar

- Abdülazîm Mahmûd ed.Dîb (1993). “Çeyiz” *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Erişim Adresi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/ceyiz#1> [Erişim: 01.02.2021]
- Atasoy, Nurhan (2006). “Osmanlılar'da Kaftan” *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim Adresi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/kaftan> [Erişim: 02.02.2021]
- Çişiç, Edisa (2013). *Saraybosna Ulusal Müzesi Koleksiyonundaki Osmanlı Halk Takıları (XVIII-XIX)*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
- Dankoff, Robert, Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı (2000). *Evliva Çelebi Seyahatnâmesi I. Kitap Topkapı Sarayı Kütüphanesi Bağdat 304 Numaralı Yazmanın Transkripsiyonu- Dizini*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- Erdem, Sargon (1991). “Atlas” *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim Adresi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/atlas> [Erişim: 02.02.2021]
- Gökyay, Orhan Şaik (2000). *Dedem Korkudun Kitabı*. İstanbul, 17
- İstanbul Kadı Sicilleri, Erişim Adresi: <http://www.kadısicilleri.org/> [Erişim: 29.01.2020]
- Kademoğlu, Osman. (1999). *Çeyiz Sandığı*. Duran Ofset
- Karakoç, Kübra (2020). “XIV. ve XV. Yüzyıllarda Osmanlı Hanedanında Gerçekleşen Evlilikler”. *Anadolu ve Balkan Araştırmaları Dergisi* 3/5, 61-85

- Koç Keskin, Neslihan (2018). 17. Yüzyıl Divan Şiirinde Osmanlı Sosyal Hayatının İzleri. Ankara: Kurgan Edebiyat
- Küçükkaşçı, Mustafa Sabri (2016). “Kaftan” *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim Adresi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/kaftan> [Erişim: 02.02.2021]
- [Küçükhasköylü, Nurdan \(2010\). Osmanlı Kıyafet Albümleri \(1770-1810\). Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi](#)
- Nutku, Özdemir (1993). “Osmanlılar’da Çeyiz Adeti” *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/ceyiz#1> [Erişim: 01.02.2021]
- Ögel, Bahaeddin (2001). *Dünden Bugüne Türk Kültürünün Gelişme Çağları*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı
- Pamuk, Şevket (2002). “Kuruş” *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim Adresi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/kurus> [Erişim: 03.02.2021]
- Sahillioğlu, Halil (1989) “Akçe” *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim Adresi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/akce> [Erişim: 03.02.2021]
- Sevim, Ali (2005). “Sıbt İbnü’l-Cevzî’nin Mirâtü’z-zamân fî târîhi’l-âyan Adlı Eserindeki Selçuklularla İlgili Bilgiler”, *Makaleler* (haz. E. Semih Yalçın – Süleyman Özbek), Ankara II, 10.
- Usta, Ecem (2019). *Dünya Müzelerinde Osmanlı Kumaş ve Halıları. Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Haliç Üniversitesi
- Yardımcı, Kevser Gürcan (2016). “Osmanlı Dönemi Dokuma Sanatı Ürünlerinden Örnekler”. *International Journal of Cultural and Social Studies* 2/1, 219-241